

Poznań, 19.11.2018 r.

prof. zw. dr hab. Ryszard Kowalczyk
Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu

**Ocena osiągnięć naukowo-badawczych oraz dorobku dydaktycznego,
popularyzatorskiego i w dziedzinie współpracy międzynarodowej
doktor Aliny Balczyńskiej-Kosman w związku z postępowaniem
o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk
społecznych w dyscyplinie nauki o polityce**

1. Informacje o kandydatce do stopnia naukowego doktora habilitowanego

Doktor Alina Balczyńska-Kosman urodziła się 7 października 1967 roku w Szamotułach. W roku 1986 podjęła studia na kierunku nauki polityczne ze specjalnością dziennikarską w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, które ukończyła w 1991 roku, uzyskując tytuł zawodowy magistra na podstawie pracy „Stanisław Cat Mackiewicz w <Słowie>”, przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dra hab. Marcelego Kosmana. Po ukończeniu studiów została zatrudniona na stanowisku asystenta w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM, gdzie kontynuowała badania naukowe pod kierunkiem prof. zw. dra hab. Jacka Sobczaka, które zaowocowały rozprawą doktorską „Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji w systemie organów państwowych, jako element układu komunikacyjnego”. Na jej podstawie 13 czerwca 2000 roku

otrzymała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauki o polityce, nadany uchwałą Rady Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Habilitantka po uzyskaniu stopnia doktora rozwijała swoje zainteresowania naukowe i prowadziła badania, łącząc je z pracą zawodową na stanowisku adiunkta w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM, najpierw w Zakładzie Systemów Prasowych i Prawa Prasowego, kierowanym przez prof. zw. dr hab. Jacka Sobczaka, a następnie w Zakładzie Badań nad Integracją Europejską, któremu przewodził prof. zw. dr hab. Zbigniew Czachór. Od października 2016 roku habilitantka jest zatrudniona na stanowisku starszego wykładowcy w Zakładzie Badań nad Integracją Europejską na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM.

2. Ocena osiągnięć naukowo-badawczych habilitantki

Na podstawie art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 ze zm.) doktor Alina Balczyńska-Kosman jako osiągnięcie stanowiące podstawę ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego wskazała przedsięwzięcie naukowe, któremu nadała tytuł „Społeczno-polityczne uwarunkowania partycypacji równościowej kobiet w systemach medialnych”. W jego skład wchodzi zarówno monografia „Wielowymiarowość partycypacji kobiet w systemach medialnych a polityka równości”, która ukazała się drukiem w 2017 roku, jak również cykl piętnastu monotematycznych publikacji naukowych poświęconych problematyce partycypacji kobiet w mediach, w tym: trzy artykuły w czasopismach naukowych (dwa w języku polskim i jeden w języku angielskim), dziewięć rozdziałów w pracach zbiorowych (sześć w języku polskim i trzy w języku angielskim) oraz współredakcja trzech prac zbiorowych (jednej w języku polskim i dwu w języku angielskim).

Jednym z zasadniczych celów pierwszej publikacji wskazanej przez habilitantkę jako osiągnięcie naukowe, czyli monografii „Wielowymiarowość partycypacji kobiet w systemach medialnych a polityka równości” jest – według jej treści – *przedstawienie zróżnicowanych i zmieniających się sposobów partycypacji kobiet we współczesnych systemach medialnych zarówno w wymiarze europejskim, jak i polskim, uwzględniających równość szans* (s. 7). W innym miejscu badanej monografii habilitantka sprowadziła cel pracy do *ustalenia, na ile zachowania medialne kobiet różnią się od zachowań mężczyzn* (s. 27). W autoreferacie natomiast habilitantka stwierdziła, iż celem publikacji jest *ukazanie zmian w sposobach partycypowania płci żeńskiej w systemach medialnych – od biernego uczestnictwa do wielowymiarowej aktywności kobiet zarówno w samym zawodzie dziennikarskim, jak i w przekazach medialnych oraz w metodach korzystania z mediów w kontekście realizacji polityki równości płci* (s. 14 autoreferatu).

Przedmiotem badań podjętych w pracy jest *ukazanie wielowymiarowości partycypacji kobiet we współczesnych systemach medialnych w kontekście realizacji polityki równości płci* (s. 7 monografii). W innym miejscu tego opracowania podano, iż *praca koncentruje się wokół zagadnienia szczególnego przejawu aktywności publicznej, jakim jest wielowymiarowa partycypacja medialna kobiet*. Jednocześnie habilitantka zaznaczyła, iż ze względu na złożoność i wielowątkowość badanego zagadnienia, z zakresu jej zainteresowania *wyłączono problematykę partycypacji kobiet w tak zwanych nowych mediach obejmujących przede wszystkim komunikację internetową (...)*.

Studia zaprezentowane w analizowanej monografii obejmują okres od 1995 roku (związany zwłaszcza z Czwartą Światową Konferencją Kobiet w Pekinie) do 2017 roku, czyli do momentu ukończenia badań przez habilitantkę. Natomiast ich zasięg terytorialny ograniczono przede wszystkim do Europy, ze szczególnym uwzględnieniem praktyki i rozwiązań obowiązujących w polskim systemie medialnym (s. 8).

Rozważaniom habilitantki towarzyszyło założenie, że *zmiany w systemach medialnych wpływają współcześnie na skalę i zróżnicowanie sposobów partycypowania kobiet w mediach oraz wymiennność ról nadawcy oraz odbiorcy w procesach komunikowania* (s. 8). Pozwoliło ono sformułować zasadniczą tezę pracy, jaką jest stwierdzenie, iż *wielowymiarowa partycypacja kobiet w systemach medialnych jest procesem służącym polityce równości*. Habilitantka sformułowała także trzy hipotezy szczegółowe oraz dziesięć pytań badawczych (s. 8-9).

W pracy wykorzystano liczne metody i techniki badawcze, głównie z zakresu nauk społecznych, wśród nich takie jak analiza systemowa, metoda instytucjonalno-prawna czy analiza zawartości mediów (zasadniczo ograniczona do telewizyjnych programów informacyjnych).

Badana monografia posiada układ problemowy i składa się z czterech koherentnych rozdziałów.

Pierwszy rozdział ma charakter teoretyczny i dotyczy problematyki partycypacji kobiet w systemie medialnym. System medialny został tam zdefiniowany jako kategoria politologiczna i medioznawcza jednocześnie. Scharakteryzowano w nim również poszczególne obszary partycypacji kobiet w przestrzeni publicznej i medialnej oraz zaprezentowano wyniki badań dotyczące form i skali tej partycypacji.

W rozdziale drugim skupiono się na przedstawieniu rozmiarów partycypacji kobiet w systemie medialnym w roli nadawców, którą osadzono głównie na idei europejskiej polityki równych szans. Stąd też zaprezentowano tam wyniki badania regulacji prawnych oraz złożonych mechanizmów instytucjonalnych, które powodują, iż w praktyce polityka równych szans jest ideą wdrażaną niejednolicie w poszczególnych organizacjach medialnych i państwach europejskich. Występują w tym procesie bowiem rozliczne bariery, w tym także o charakterze mentalnym (na przykład stereotypy) czy mające postać zakorzenionej w praktyce tradycji społeczno-kulturowej (negatywna stygmatyzacja kobiety). Omówiono w nim również przejawy aktywności oraz

zadanie i role europejskiego Instytutu do spraw Równości Kobiet i Mężczyzn w obszarze medialnym. Wskazano między innymi na niezmieniające się od szeregu lat negatywne tendencje w polityce zatrudnienia kobiet i w procesach podejmowania decyzji w organizacjach medialnych. Przedmiotem zainteresowania tego rozdziału była także niewielka jak dotąd skala obecności kobiet w zawodzie dziennikarki oraz jej przyczyny i skutki.

Na zawartość rozdziału trzeciego składają się rozważania nad partycypacją kobiet w przekazach medialnych, czyli zjawiskiem biernego ich uczestnictwa w procesach komunikowania, który zbadano głównie na przykładzie polskim. Podniesiono w nim między innymi kardynalną funkcję przekazów medialnych, jaką jest oddziaływanie na postawę i zachowanie odbiorców oraz kształtowanie szeroko rozumianej opinii publicznej, którą zilustrowano wynikami analizy poziomu partycypacji kobiet jako swoistego przedmiotu zainteresowania organizacji medialnych. W procesie medialnego obrazowania kobiety posługujemy się na ogół stereotypami, które przenoszą i utrwalają jednocześnie tradycyjny obraz jej zadań i ról w życiu zarówno rodzinnym, jak i publicznym. Postępujący proces emancypacji kobiet, w szczególności w obszarze ich równouprawnienia, w którym czynnie i na względnie szeroką skalę uczestniczą także media, przyczynia się jednak do ewolucji tradycyjnego wizerunku oraz zwyczajowego postrzegania miejsca i roli kobiety w życiu zawodowym i publicznym. Widać to wyraźnie nie tylko we współczesnej prasie kobiecej, lecz także w informacyjnych programach telewizyjnych, które zbadała habilitantka.

Rozdział czwarty i ostatni ocenianej monografii skupia się na przedstawieniu kobiety jako tradycyjnego odbiorcy i adresatki przekazu medialnego. Habilitantka wskazuje na wzrastający udział kobiet w procesie konsumpcji różnorodnych mediów oraz specyfikę ich odbioru, a także na udane próby dostosowania oferty medialnej do ich oczekiwań i potrzeb. Zwraca również uwagę, iż wraz ze zmianami zachodzącymi w obszarze uświęconych ról i zadań kobiet i mężczyzn, podobnej zmianie ulegają takie sfery, jak na przykład

proces decyzyjny czy zdolności nabywcze, które nie tylko poszerzają obszary faktycznego oddziaływania kobiet na życie społeczno-ekonomiczne, lecz także stwarzają nowe korzystne możliwości rozwoju dla rynku medialnego. Przedmiotem rozważań uczyniła habilitantka również problematykę języka przekazów medialnych w procesie komunikowania politycznego, koncentrując swoją uwagę między innymi na określeniu rodzaju i skali odmienności w sposobach komunikowania się mężczyzn i kobiet w złożonej sferze politycznej. Wskazała na dominację modelu adwersarzy w komunikowaniu politycznym w Polsce (charakterystyczny dla żywiołu męskiego), który w cień usuwa bardziej efektywny z punktu widzenia dobra wspólnego schemat wymiany argumentów i projektów (znamienny dla kobiet), zakładający jakiś rodzaj kooperacji, a nawet współpracy przeciwników (nie wrogów) politycznych. Odniosła się także do mowy nienawiści, której źródłem są jakieś postaci zagrożenia, mające formę realistyczną bądź symboliczną.

Powyższa monografia jest udaną próbą syntetycznego przedstawienia problematyki wielowymiarowej partycypacji kobiet w systemach medialnych – głównie jednak w kontekście propagowanej przez instytucje Unii Europejskiej tzw. polityki równości. Wieńczy ona wieloletnie szczegółowe studia habilitantki tego obszaru badawczego, który był przez nią systematycznie eksplorowany, pogłębiany i systematyzowany, tworząc w istocie zręby teorii wielowymiarowej partycypacji kobiet w systemach medialnych.

Wyniki badań powyższej problematyki zaprezentowała habilitantka w kolejnych monograficznych artykułach w czasopismach naukowych i pracach zbiorowych, które dotyczyły chronologicznie:

- prasy kobiecej w dwóch dwudziestoleciach na przykładzie czasopisma „Bluszcz” („Media dawne i współczesne”, Poznań 2009, s. 45-53),
- teorii związanych z oddziaływaniem mediów („Współczesne media. Status. Aksjologia. Funkcjonowanie”, t. I, Lublin 2009, s. 264-273),

- odbiorców mediów wobec globalnych wyzwań („Media w życiu publicznym – wybrane aspekty”, Poznań 2010, s. 79-86),
- stereotypizacji płci i prasy kobiecej („The participation of women in the media and in politics – an international dimension”, Poznań 2010, s. 147-157),
- udziału kobiet w organizacjach medialnych i ich wizerunku w mediach oraz zagadnienia stereotypów płci („Przegląd Politologiczny” 2011, nr 2, s. 113-120),
- aktywności kobiet w systemach medialnych („Gender jako determinanta w przestrzeni prywatnej i publicznej”, Poznań 2012, s. 9-16),
- partycypacji kobiet w systemie komunikowania masowego („Some issues on women in political, media and socio-economic space”, Poznań 2012, s. 79-86),
- kobiet jako uczestniczek procesów komunikowania na tle problematyki równych szans płci („Kobieta i płeć w dyskursie aksjonormatywnym”, Poznań-Kalisz 2014, s. 26-34),
- aktywności kobiet w mediach na przykładzie Grupy Wyszehradzkiej („Women’s role and their participation in public life of the Visegrad Countries”, Poznań-Usti nad Labem 2016, s. 141-148),
- oblicza partycypacji kobiet w systemach medialnych i zawodzie dziennikarki („Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2016, nr 3, s. 311-322),
- Europejskiego Instytutu do Spraw Równości Kobiet i Mężczyzn w Wilnie („Na obrzeżach polityki”, Poznań 2017, s. 141-151),
- równości płci w polityce organizacji medialnych („Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2017, nr 4, s. 145-156).

Oceniane publikacje, wskazane jako podstawa ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, należy zaliczyć do udanych prób zarysowania problematyki społeczno-politycznych uwarunkowań partycypacji równościowej kobiet w systemach medialnych. W rezultacie wysiłku badawczego habilitantki powstała względnie spójna, interesująca i krytyczna jednocześnie analiza procesu statuowania współczesnej kobiety nie tylko jako biernego na ogół odbiorcy doniesień medialnych, lecz także jako aktywnego uczestnika komunikowania medialnego i publicznego, w tym politycznego. Kobieta jest również szczególnym przedmiotem zainteresowania mediów oraz kreatorem ich treści, występując w rolach autora, wydawcy i nadawcy. Tak zakreślony przedmiot badań został przez habilitantkę osadzony na gruncie idei równościowej, która stwarza względnie szerokie pole do badań szeregu zagadnień mieszczących się w obszarze różnych nauk i dyscyplin naukowych, w tym politologii, socjologii, medioznawstwa czy gender studies.

Poprawność metodologiczna badań, względnie szeroka gama horyzontów analizy politologicznej i medioznawczej, rzeczowość argumentacji i krytycyzm w podejściu do badanej problematyki, powodują łącznie, że oceniane publikacje wyczerpują oczekiwania osiągnięcia naukowego na stopień doktora habilitowanego.

W ocenie dorobku naukowo-badawczego habilitantki na uwagę zasługuje również jej znacząca aktywność publikacyjna. Poza wskazanym wyżej dorobkiem habilitantka opublikowała kilkanaście artykułów w pracach zbiorowych i czasopismach naukowych oraz była redaktorką i współredaktorką prac zbiorowych.

Szczególnym obszarem jej zainteresowań badawczych była sfera działalności Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji oraz jej miejsca i roli w polskim systemie medialnym – poświęciła tej problematyce sześć artykułów w pracach zbiorowych i jeden artykuł w czasopiśmie naukowym. Ponadto szerzej zajmowała się habilitantka takimi zagadnieniami, jak: polityka medialna (trzy artykuły w pracach zbiorowych), język polityki (trzy artykuły w pracach

zbiorowych i jeden artykuł w czasopiśmie naukowym oraz recenzja monografii) czy polityka zagraniczna Unii Europejskiej (jeden artykuł w pracy zbiorowej i jedna recenzja artykułu naukowego w języku rosyjskim).

Zakres tematyczny dorobku naukowo-badawczego habilitantki obejmuje w szczególności zagadnienia związane z polskim i europejskim systemem medialnym, a także z problematyką partycypacji kobiet w systemach medialnych i polityką równości. Natomiast charakter badań wskazuje głównie na afiliacje politologiczne i medioznawcze, a także dotyczące sfery stosunków międzynarodowych, zwłaszcza polityki medialnej i równościowej Unii Europejskiej.

3. Ocena dorobku dydaktycznego, popularyzatorskiego i w dziedzinie współpracy międzynarodowej

Należy zaznaczyć, że habilitantka brała aktywny udział w licznych krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych, na których ogłaszała wyniki swoich badań. Była również wielokrotnie zapraszana w roli ekspertki na konferencje organizowane przez różne instytucje i ośrodki naukowo-badawcze. Sama także inicjowała i współorganizowała konferencje naukowe, które poświęcono problematyce aktywności kobiet w sferze publicznej czy polityce medialnej. Przykładem tego rodzaju aktywności habilitantki jest współorganizacja takich ogólnopolskich konferencji naukowych, jak: „Przestrzeń publiczna, przestrzeń prywatna, przestrzeń kobieca” (Poznań 2012) czy „Polityka medialna w Polsce. Bilans dwudziestolecia obowiązywania ustawy o radiofonii i telewizji” (Poznań 2013). Wielokrotnie uczestniczyła także w panelach kongresowych i konferencyjnych.

W latach 2001-2009 habilitantka wchodziła w skład zespołu badawczego Zakładu Dziennikarstwa Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM, którego przedmiotem zainteresowania była polska prasa dawna i współczesna. Natomiast w okresie 2006-2007 uczestniczyła aktywnie w konwersatoriach interdyscyplinarnego zespołu badawczego Pracowni Integracji Europejskiej

Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM oraz Ośrodka Badań i Edukacji Europejskiej, której przedmiotem była „Integracja versus atomizacja. W poszukiwaniu nowych teorii oraz konstrukcji analitycznych wyjaśniających dynamikę zmian w systemie Europy i Unii Europejskiej”. Habilitantka była zaangażowana w projekt badawczy „Wielopasmowość feminizmu polskiego”, realizowany na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM w 2010 roku.

W roku 2013 habilitantka otrzymała grant na udział w seminarium Compostela Group of Universities (CGU) pod nazwą „Accompanying Measures Embracing of Modernisation Agenda-EMMA”. W 2015 roku brała udział w międzynarodowym projekcie finansowanym ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego pod nazwą „UAM – ponadnarodowe i interdyscyplinarne rozwiązania XXI wieku”. Natomiast w latach 2015-2016 uczestniczyła w międzynarodowym projekcie badawczym finansowanym przez International Visegrad Fund „From transformation to integration – women’s role and their participation in public life of the Visegrad”.

Habilitantka prowadziła zajęcia dydaktyczne na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM na czterech kierunkach: bezpieczeństwo narodowe, politologia, stosunki międzynarodowe i zarządzanie państwem. Przedmiotem jej wykładów były takie zagadnienia, jak komunikowanie polityczne, podstawy wiedzy o państwie i prawie czy wstęp do nauki o państwie i prawie. Prowadziła także seminarium dyplomowe, którego efektem jest wypromowanie 97 licencjatów. Habilitantka pełni także obowiązki promotora pomocniczego w jednym przewodzie doktorskim.

W 2004 roku habilitantka została nagrodzona przez Rektora UAM za osiągnięcia w pracy dydaktycznej, natomiast w 2013 roku otrzymała nagrodę Dziekana Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM za aktywną działalność na rzecz społeczności akademickiej, zaś w 2017 roku nagrodę motywacyjną Rektora UAM.

Habilitationka jest członkinią Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych, Polskiego Towarzystwa Studiów Europejskich oraz Ośrodka Badań i Edukacji Europejskiej. Jest również recenzentką rocznika „Świat Idei i Polityki”, wydawanego przez Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy oraz trójjęzycznej internetowej platformy naukowej „Studia-o-Polsce.Interdyscyplinarnie”, prowadzonej przez Centrum Interdyscyplinarnych Studiów o Polsce Europejskiego Uniwersytetu Viadrina we Frankfurcie nad Odrą oraz Collegium Polonicum (Pol-Int).

W ramach popularyzacji nauki habilitationka prowadziła wykłady otwarte dla młodzieży szkół ponadgimnazjalnych oraz organizowała wizyty młodzieży w poznańskim oddziale TVP, a także w studiach radiowym i telewizyjnym na Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM.

4. Wnioski końcowe

Na podstawie przedłożonej dokumentacji (skrupulatnie przygotowanej) stwierdzam, iż ogólny dorobek naukowo-badawczy habilitationki, w szczególności wskazane jako osiągnięcie stanowiące podstawę ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego przedsięwzięcie naukowe zatytułowane „Społeczno-polityczne uwarunkowania partycypacji równościowej kobiet w systemach medialnych”, w którego skład wchodzi monografia „Wielowymiarowość partycypacji kobiet w systemach medialnych a polityka równości” (wydana drukiem w 2017 roku) oraz cykl piętnastu monotematycznych publikacji naukowych, poświęconych problematyce partycypacji kobiet w mediach, w tym: trzy artykuły w czasopismach naukowych (dwa w języku polskim i jeden w języku angielskim), dziewięć rozdziałów w pracach zbiorowych (sześć w języku polskim i trzy w języku angielskim) oraz współredakcja trzech prac zbiorowych (jednej w języku polskim i dwu w języku angielskim), a także pozostałe osiągnięcia dydaktyczne, popularyzatorskie i w dziedzinie współpracy międzynarodowej, zgodnie z treścią §§ 3(2), 4 i 5 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 1 września 2011 r.

w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. Nr 196, poz. 1165), stanowią samoistny i wartościowy wkład do rozwoju nauk społecznych w zakresie nauk o polityce.

Wkład habilitantki w rozwój nauk społecznych w zakresie nauk o polityce ma z jednej strony charakter systematyzujący i teoretyczny – między innymi poprzez doskonalenie metod i technik badawczych oraz siatki pojęciowej identyfikującej zagadnienia wielowymiarowości partycypacji kobiet w systemach medialnych oraz społeczno-politycznych uwarunkowań tej partycypacji, która wdraża także idee polityki równościowej. Natomiast z drugiej strony ma on wymiar praktyczny i użyteczny, przedstawia bowiem zestaw rozwiązań metodologiczno-teoretycznych możliwych do wykorzystania w praktyce współczesnego badacza, politologa, medioznawcy czy w gender studies. Dlatego wnoszę o dopuszczenie doktor Aliny Balczyńskiej-Kosman do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

Poznań, 2018-11-19

prof. zw. dr hab. Ryszard Kowalczyk